

Literatura:

BUDAGOVA, L. N. (ed): *Pax Latina & Pax Orthodoxa: Slavističeskije issledovanija. Istorija, kul'tura, literatura. V čest' 80-letija so dnja roždenija Aleksandra Vladimiroviča Lipatova*. Moskva: Federal'noje gosudarstvennoje bjudžetnoje učreždenije nauki, Institut slavjanovedenija RAN, 2017. ISBN 978-5-7576-0406-0.

<https://doi.org/10.5817/OS2018-3-12>

Pamäť času si uchová meno a tvár svojho tvorcu

V kultúrnom a literárnom živote, pri ich dynamike, členitosti, pestrosti aj naliehavosti sa vo vedomí spoločnosti darí predovšetkým tým tvorcom, ktorým sa nimi utvorenými nástrojmi dialógu s ňou z rozličných podnetov venuje výraznejšia, či až sústredená pozornosť. Média, kultúrne akcie, besedy, literárne rozhovory, výstupy tvorivej aktivity, záujem a ich vyhľadávanie kultúrnou obcou spôsobujú, že sa o udalosti, jave či tvorivej osobnosti v istom čase a za istých okolností zvýrazňuje fakt, že má zmysel sledovať prejavenie sa a uplatnenie hodnoty v umení, dotvárať prospešnými rozhodnutiami dotyk jedinečnosti s výnimočnosťou. Azda aj neželaným následkom, niet o také situácie núdze, sa do úzadia pozornosti, záujmu a zverejňovaných výpovedí o hodnote a šírení tradičnými aj novými prostriedkami kultúrneho a literárneho života dostanú ich ďalšie a početné súčasti, lebo sa dostali, vďaka okolnostiam, do ich tieňa.

Panta rei, pohyb času a premeny v ňom naznačujú, že náručie dejín kultúry a literárnej histórie zostávajú otvorené času a jeho obsahom v umení a v literárnovednej tvorbe. Cúdenie podstatného od ostatného, ktorým sa čas obsiahnutý v pamäti spoločnosti a ňou podporovanej a oceňovanej kultúry, zvlášť v pôvodnej a prekladovej umeleckej spisby si osvojuje literárna veda svojimi súčasťami, aby vytvorila hodnotovú a javovú zásobnicu pre syntézy, hoci aj tie, ktoré odborná a širšia verejnosť pozná vo forme dejín, kompendií, slovníkov či inak.

Dejiny kultúry a dejiny literatúry sa vyrovnávajú s obsahom, jedinečnosťou a podstatou literárneho života a literárneho procesu tak, že sa z času a jeho obsahov abstrahujú tie činy a riešenia, ktoré znamenajú – vďaka plynúcemu času, teda vývinu a ním iniciovaným procesom – oporné miesta a také istoty, z ktorých sa odvíjajú úvahy o zmysle, význame a jedinečnosti konkrétneho literárneho procesu, generácie, či konkrétneho genologického komponentu, literárnej estetiky, aby sa zmysluplne udržalo a účinne podporovalo spoločenskými prostriedkami a ich možnosťami tvorivého zázemia osobností zapojených do jedinečnosti hodnotového povedomia (národného) kultúrneho spoločenstva a umenia.

Femina, odkazujúc na publikáciu s rovnomeným názvom¹, sústreďuje sedemnást slovenských autoriek² v rokoch 1992 až 2008 do literárneho klubu, ten ich zblížil osobnými vzťahmi, ale vytvoril aj dobré spoločenské a kultúrne podmienky na to, aby svojou pôvodnou a prekladovou tvorbou, širšie koncipovanom aktivitou a utváranou aj reprezentujúcou kultúrnou hodnotou v aktívnom literárnom a vydavateľskom živote reagovali, podľa zostavovateľiek, na prežívajúcu „trhlinu“ nerešpektujúcu hodnotu aj rolu ich tvorby ako autentický vklad do kultúrneho dedičstva národnej osvety už aj tým, či práve preto, že „*genéza predsudkov a zľahčovania tvorby ženských autoriek má svoje korene oveľa hlbšie*“³.

Publikácia *Femina* má javovú zvláštnosť, spravidla sa kolektívnymi prácami ich tvorcovia sústreďujú na jednostranné predstavenie svojho spoločenstva. *Femina* naopak, necháva na dobovej literárnej kritike venovanej tvorbe autoriek klubu prehovoriť o mieste, význame, vklade a príčine, prečo generácie rozvrstvené, žánrovo odlišené, svojim profesijným a spoločenským postom vyťažené a kritickou rezonanciou rozvrstvené prozaičky, poetiky, prekladateľky zovrelí do literárneho klubu, v ktorom bez manifestov či ďalších zvyčajných gest uplatnili v literárnej výpovedi svoju empatiu voči životu, skúsenosť, filozofovanie, zvažovanie o rodine aj o sebe, teda prečo a o čom má pre ne opodstatnenie i týmto spôsobom vypovedať a zdôverovať sa čitateľovi o svojom (aj jeho) životnom poslaní.

Femina v publikácii, tak sa rozhodli jej zostavovateľky, postupne vysvetľuje *Prečo vznikla Femina, prečo vznikla táto publikácia*, zachytáva prostredníctvom sumujúceho biobibliografického prierezu sedemnást *Osobných a literárnych profilov* a osemnást personalizovaných *Rozhovorov*. Pri autorských heslách zostavovateľky publikácie *Femina* upozornili na to, že si nenárokujú naplnenie precíznej normy spracúvajúcej informácie o tvorbe autoriek, ale ako protiváhu za túto neúplnosť ponúkajú kultivované, osobnostne zvýraznené a myslením o živote, svete, sebe a o umení dialógy/rozhovory s členkami klubu *Femina*.

Literárny klub *Femina* sa v publikácii autorsky predstavuje a tým oslovuje aj literárnu históriu, Marína Čeretková-Gáľlová, Viera Handzová-Miháliková, Karin Lászlóvá a Libuša Mináčová sú s ňou naďalej v kontakte, prostredníctvom výňatkov zo zverejnených kritických či kultúrno-spoločenských výpovedí o tvorbe členiek

- 1 PŘÍHODOVÁ, D., FARKAŠOVÁ, E.: *Femina. Klub slovenských prozaičiek v literatúre a kultúre. Profily a rozhovory*. Martin: Matica slovenská, 2009.
- 2 Mária Bátorová, Marína Čeretková-Gáľlová, Helena Dvořáková-Jancurová, Etela Farkašová, Eleonóra Gašparová, Marianna Grznárová, Luba Hajková, Viera Handzová-Miháliková, Karin Lászlóvá, Terézia Michalová, Libuša Mináčová, Daniela Příhodová, Paula Sabolová, Jana Šimulčíková, Viera Švenková, Anita Tešovičová, Milka Zimková.
- 3 PŘÍHODOVÁ, D., FARKAŠOVÁ, E.: *Femina. Klub slovenských prozaičiek v literatúre a kultúre. Profily a rozhovory*. Martin: Matica slovenská, 2009, s. 7.

klubu. Do publikácie včlenené torzá reprodukuje porozumenie aj hodnotenie spájajú jednotlivé články Feminy predovšetkým s recenzistikou Etely Farkašovej, Jany Šimulčíkovej a Márie Bátorovej. Širší a početnejší záber vyňatý z literárnokritických reflexií sprevádza prozaickú tvorbu Etely Farkašovej, Viery Švenkovej a Milky Zimkovej.

Zverejneniu publikácie s dejinami literárneho klubu Femina predchádzajú antológie poviedok *Espresso Eva* (1994), *Planéta zrýchleného pohybu* (1996) a za autorskej účasti rakúskych spisovateľiek *Zbližovanie* (1996) a s nóorskymi autorkami sa stretli v antológii *Ženy a fjordy* (2001). O šírenie tvorivého zázemia Feminy sa pričínili dvojjazyčné a preložené antológie spomedzi ich krátkych žánrov. Ľudskú, emotívnu a mravnú empatiu voči tvorbe a životu Maše Haľamovej a Margity Figuliovej členky klubu Femina vyjadrili im dedikovanými literárnymi večerami, pričínili sa aj o literárne iniciované výstavy, početné literárne a kritické besedy o svojej tvorbe a vyvrcholením aktivity klubu Femina sú Cena Feminy a Cena porozumenia.

Literárny klub Femina, organizačne včlenený do Spolku slovenských spisovateľov, uzavrel svoj klubový život v roku 2008, ale vďaka empatickej publikácii premyslene vyplnil poznanie o literárnej spisbe tvorenej poučenými spisovateľkami s tematickými a nazeracími stratégiami uplatnenými predovšetkým v osobnej tvorivej dielni aj pri odbornom či poučenom precizovaní kontaktov umenia a spisby so spoločenskými blížencami literárnej vedy. Vzácnosťou publikácie pre čitateľa dnes i v budúcnosti zostáva fotodokumentácia, na ktorú je publikácia žičlivá.

Publikácia venovaná literárnemu klubu Femina v literárnom živote a vo vývine slovenskej literatúry posledných desaťročí zastupuje výpoveď o parciálnom a dostredivo utvorenom spoločenstve, obrazne v dejinách kultúry a literatúry, ide o dobové pars pro toto aktívneho literárneho života. Partnerská, premyslene literárnohistoricky koncipovaná publikácia **Pohyb k nehybnosti**⁴ má rekonštrukčnú ambíciu podporenú obnovením vývinových pohybov, úsporným výkladom, užitočným a potrebným spresnením a vymedzením podstatných detailov, oceniť treba zvýraznenú prepojenosť mimoliterárnych a literárnych, politických, ekonomických a kultúrnych činiteľov napojených na kontinuitu a kauzalitu verifikovateľných spoločenských pohybov od konca päťdesiatych po ranne deväťdesiate roky minulého storočia. Literárnohistorickou metodikou sprevádzaný kompozičný zámer tvorcov publikácie vyťažil zo zaznamenaného pohybu na fotodokumentoch prepojenosť a zosúladenie časovej, organizačnej, personálnej a javovej „reality“ pripomenutých desaťročí, preto „súčasťou publikácie sú citáty z dobovej kultúrnej a dennej tlače, ako aj z „druhého brehu“ – zo svedeckej biograficko-memoárovej knihy Hany

4 PETRÍK, V., BARBORÍK, V.: *Pohyb k nehybnosti. Literárny život od začiatku 60. do konca 70. rokov objektívom Antona Šmotláka*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2018.

*Ponickej Lukavické zápisky. Funkcia citátov je dvojaká – informatívna a evokačná*⁵.

Historickým a spoločenským východiskom na rekonštrukciu zložitých spoločenských a personálnych pohybov v šesťdesiatych rokoch a v sedemdesiatych rokoch sa stala literárnohistoricky, predovšetkým kauzálne a výkladovo koncipovaná časť *K problematike slovenského literárneho života po roku 1948*, v ktorej sa zdôrazňuje a zvyrazňuje koncept dosahu a predovšetkým presahu ekonomického, politického, inštitucionálneho, personálneho riadenia štátu, účinkovanie moci, jej (do)presahu do kultúrneho, literárneho aj osobného tvorivého života slovenských literátov, literárneho života a literárnej vedy.

Do blokov, ilustračne sprevádzaných fotografiami získanými z akcií Kultúrneho života, Slovenského spisovateľa, rokovaní spisovateľských zjazdov, sú rozložené roky *Šesťdesiate* v týchto tematických konceptoch: *Roky šesťdesiate, Konferencie a zjazdy, Redakcie, Návštevy, Ceny, výlety a kolektívny duch, Tváre*. Po tomto desaťročí, informáciami, faktograficky a verifikovateľne rozširujúcim dostupné učebnicové informácie, nasleduje ďalší, nastupujúcim desaťročím zovretý blok pomenovaný *Sedemdesiate – normalizačný epilóg* a samostatná časť venovala autorovi fotografií *Anton Šmotlák*.

Grafická úprava publikácie naznačuje, že sa vydavateľ prispôbil vzácnym dobovým fotografiám. Príčinne prepájanie udalostí v jednom aj v po ňom nasledujúcom – svojimi ambíciami tak odlišnom – desaťročí vôkol časopisov, vydavateľstiev, inštitúcií, organizácií, udalostí aj jednotlivcov, príčinením sa „priamočiareho“ výkladu, metódy a spôsobu, ktorými sa literárnohistorickej náučnej a vzdelávacej roviny publikácie vyrovnávajú jej tvorcovia s realiami, zostane ich zámer cenným, ale predovšetkým zrozumiteľným, verifikovateľným a nanajvýš užitočným návratom do nedávnej minulosti. Napokon odstup od historicko-spoločenskej pamäti a sústredenie sa na pohyby a činy v literárnom, kultúrnom a vednom živote obidvoch desaťročí potvrdzujú, že bez dôkladného poznania, poučeného porozumenia tomu, čo sa dialo, kto rozhýbava koleso ľudských dejín, ale aj akým spôsobom a výsledkom koleso ľudských príbehov, zostali by v opare nepresností, parciality a reinterpretácií tak podstatné (ne)pohyby, na ktoré reagoval dobový a literárny život, ale nie iba on. Napokon čas prirodzene napreduje, priestor sa modifikuje, generácie utvárané ľudským rodom sa menia aj vďaka tomu, čo o svojej minulosti vedia, ale ani vtedy by nemali pozabudnúť na spoločnú pamäť, do ktorej sú po jej tvorcoch uložené ich mená aj tváre.

Viera Žemberová

5 PETRÍK, V., BARBORÍK, V.: *Pohyb k nehybnosti. Literárny život od začiatku 60. do konca 70. rokov objektívom Antona Šmotláka*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2018, prebal publikácie.

Literatúra:

PŘÍHODOVÁ, D., FARKAŠOVÁ, E.: *Femina. Klub slovenských prozaičiek v literatúre a kultúre. Profily a rozhovory*. Martin: Matica slovenská, 2009. ISBN 978-80-7090-936-2.

PETRÍK, V., BARBORÍK, V.: *Pohyb k nehybnosti. Literárny život od začiatku 60. do konca 70. rokov objektívom Antona Šmotláka*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2018. ISBN 978-8081191-09-1.